

เรื่องราวความเป็นมา เบื้องหลังชื่อเสียงเรียงนาม
ของถนนหนทาง คลอง สะพาน
และวัดวาอารามทั่วกรุงเทพมหานคร

ชื่อบ้านนามเมือง ใน ก ร ง เ ท พ ฯ

พิมพ์ครั้งที่ ๗

คีนสนีย์ วีระศิลป์ชัย

ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ • คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย

พิมพ์ครั้งแรก : พฤศจิกายน ๒๕๓๗

พิมพ์ครั้งที่ ๓ : เมษายน ๒๕๓๘

พิมพ์ครั้งที่ ๕ : สิงหาคม ๒๕๔๐

พิมพ์ครั้งที่ ๗ : ธันวาคม ๒๕๕๑

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : มกราคม ๒๕๓๘

พิมพ์ครั้งที่ ๔ : มกราคม ๒๕๔๐

พิมพ์ครั้งที่ ๖ : มกราคม ๒๕๔๖

ราคา ๓๕๐ บาท

ข้อมูลทางบรรณานุกรม

คันสนีย์ วีระศิลป์ชัย.

ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ. พิมพ์ครั้งที่ ๗.

กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๕๑.

๕๔๔ หน้า : ภาพประกอบ.

1. สถานที่--การตั้งชื่อ--ประวัติ I. ชื่อเมือง

959.3

ISBN 978 - 974 - 02 - 0258 - 5

ภาพจากปก

อาคารเก่าบริเวณท่าช้าง กรุงเทพฯ

- ผู้จัดการสำนักพิมพ์ : สุชาติ ศิริสุวรรณ ● ผู้ช่วยผู้จัดการสำนักพิมพ์ : ประสงค์ คงเมือง
- บรรณาธิการบริหาร : สุลักษณ์ บุญปาน ● บรรณาธิการสำนักพิมพ์ : ศิริพงษ์ วิทยวิโรจน์
- ผู้ช่วยบรรณาธิการ : อธิสิทธิ์ ชีระจาวรรณ ● พิสูจน์อักษร : ไรดิช่วง รวงิน
- ศิลปกรรม : บุศรา สมบูรณ์รัตน์ ● ออกแบบปก : วรพงศ์ ชุองชอบ
- ประชาสัมพันธ์ : กมลทิพย์ ธนกิจรุ่งเรือง

สำนักพิมพ์มติชน • www.matchonbook.com

บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) : ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅฒ ประชานินเวศร์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๑๓๓๕ โทรสาร ๐-๒๕๔๙-๕๔๑๔

แม่พิมพ์ที่-สิราชดำ : กองพิมพ์ที่ บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅฒ ประชานินเวศร์ ๑ เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๕๐๐-๒๕๐๒

พิมพ์ที่ : ไซท์พิมพ์ดีดนามปากกาศรีด ๒๗/๑ หมู่ ๕ ถนนสุขุมประชาสรรค์ ๒ ตำบลบางพลู อำเภอปากเกร็ด นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๕-๒๑๓๓, ๐-๒๕๔๒-๐๕๙๖ โทรสาร ๐-๒๕๔๒-๐๕๙๗

จัดจำหน่ายโดย : บริษัท งานดี จำกัด (ในเครือมติชน) ๑๒ ถนนเทศบาลนามฤๅฒ ประชานินเวศร์ ๑ เขตจตุจักร

กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๐-๐๐๒๑ ต่อ ๓๓๐๕, ๓๓๐๖ โทรสาร ๐-๒๕๔๐-๐๕๕๔

Matchon Publishing House a division of Matchon Public Co., Ltd. 12 Tetsabannanuem Rd,

Pracharivate 1, Chatuchak, Bangkok 10900 Thailand

คำนำจากสำนักพิมพ์
 ชื่อบ้านนามเมือง
 คำนำผู้เขียน พิมพ์ครั้งแรก
 คำนำผู้เขียน พิมพ์ครั้งที่ ๒

(๑๒)
 (๑๔)
 (๒๐)
 (๒๒)

ถนนวิฑู

๒

ถนนพาหุรัด ถนนอุรุพงษ์ ถนนอนุสาวรีย์
 ถนนวิสุทธิกษัตริย์ ถนนศรีเพชร

๕

ถนนสุขุมวิท

๑๑

ถนนพัฒนาพงษ์

๑๔

ถนนติวานนท์

๑๖

ถนนเกษมสุทรี

๑๗

ถนนเจ้าฟ้า

๒๑

ถนนเทพรัตน

๒๔

ถนนอังรี ตูมิ่งตัน

๒๗

ถนนสุรวงค์ ถนนเตโช

๓๐

ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร

๓๓

ถนนประมวญ ถนนสุรศักดิ์

๓๖

ถนนเยาวราช ถนนราชวงศ์ ถนนจักรวรรดิ

ถนนอนุวงศ์ ถนนบูรพา และถนนทรงวาด

๔๐

ถนนเพลินจิต

๔๔

ถนนดินสอ

๔๗

ถนนหน้าทับเผย

๕๐

ถนนจรัสเรือง ถนนเจริญเรือง ถนนจรัญเรือง

ถนนเจริญเมือง ถนนจาร์เมือง และถนนจรัสเมือง

๕๓

(๖) ชื่อบ้านนามเมืองในกรุงเทพฯ

คำนำ จากสำนักพิมพ์

“ชื่อ” ไม่ว่าจะชื่อบุคคล บ้านเรือน สถานที่ วัตถุสิ่งของ ล้วนมีคุณค่าในการบ่งบอกและจำแนกเอกลักษณ์ของคนนั้น หรือสิ่งนั้นให้แตกต่างจากสิ่งอื่น เป็นหลักฐานที่เล่าและยืนยันถึงประวัติความเป็นมา และยังเป็นเครื่องมืออย่างง่าย ๆ ที่ช่วยจดจำเรียกและสืบทอดความเป็นมาเหล่านั้นยังยุคสมัยต่อไปได้อย่างดี

เพราะแม้ว่า ผู้คน บ้านเรือนหรือวัตถุจะสูญสลายไปแล้ว แต่ “ชื่อ” ยังคงอยู่ให้คนรุ่นต่อมาเรียกขานโดยไม่เหน็ดเหนื่อย และเมื่อใดที่สืบค้นก็จะพบเบื้องหลังที่น่าสนใจอย่างยิ่งของชื่อเรียกเหล่านั้นอีกด้วย ดังที่ **คุณสุจิตต์ วงษ์เทศ** แห่ง **ศิลปวัฒนธรรม** ได้เสนอให้เห็นโดยสังเขปในหน้าถัดไป

ลักษณะการเรียกชื่อยานสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏในโลก รวมทั้งในเมืองไทยเอง ล้วนมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือตั้งเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่บุคคลหรือเหตุการณ์ บ้างก็บอกเล่าลักษณะเฉพาะของสถานที่ เช่น ถนน **สาทร** ถนน **ราชเทวี** เรียกตามชื่อของบุคคลผู้ติดถนนสาทรและถนนราชเทวี ถนน **ไมตรีจิต** **มิตรพันธ์** **สันติภาพ** ตั้งเป็นอนุสรณ์เหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง หรือชื่อ **สามยอด** **สำเพ็ง** **ท่าเตียน** ก็เป็นการเรียกตามลักษณะภูมิประเทศแถบนั้น เป็นต้น การตั้งชื่อโดยวิธีเช่นนี้

“บ้าน” กับ “เมือง” มีความสัมพันธ์กันมาแต่แรกเริ่ม เพราะต่างพึ่งพาอาศัยกัน เชื้อเพื่อเกื้อกูลกัน บางครั้งบางครั้งก็ขัดแย้งกันบ้าง

คำว่า “บ้าน” มีความหมายสองอย่าง อย่างแรกหมายถึงที่อยู่อาศัย เช่น บ้านเรือน บ้านช่อง ฯลฯ อย่างหลังหมายถึงชุมชน หรือ “หมู่บ้าน” ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องอยู่ร่วมกัน เช่น บ้านระจัน (หรือที่รู้จักกันในชื่อ “หมู่บ้านบางระจัน” ที่จังหวัดสิงห์บุรี) บ้านมหาโลก (ในประวัติศาสตร์ตอนขุนวรวงศาธิราชกับเจ้าแม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์) เป็นต้น ชื่อหมู่บ้านอาจขึ้นต้นแตกต่างกันไปตามประเพณีของท้องถิ่น เช่น บ้าน บาง หนอง ดอน โนน ควน กุด ฯลฯ

คำว่า “เมือง” หมายถึงชุมชนเช่นเดียวกับคำว่า “บ้าน” แต่แตกต่างกันในเรื่องของขนาดอาณาบริเวณ และระดับความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ฉะนั้น “เมือง” จึงอาจหมายถึงชุมชนที่มีฐานะเป็นศูนย์กลางของสังคมท้องถิ่น ทำให้ “เมือง” มีหลายระดับ ตั้งแต่เมืองเล็ก จนถึงเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางของรัฐและอาณาจักร เช่น เมืองพริ้ว (อำเภอพริ้ว จังหวัดเชียงใหม่) เมืองโขงเจียม (อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี) รวมทั้งเมืองสุโขทัย เมืองอยุธยา จนถึงเมืองไทย

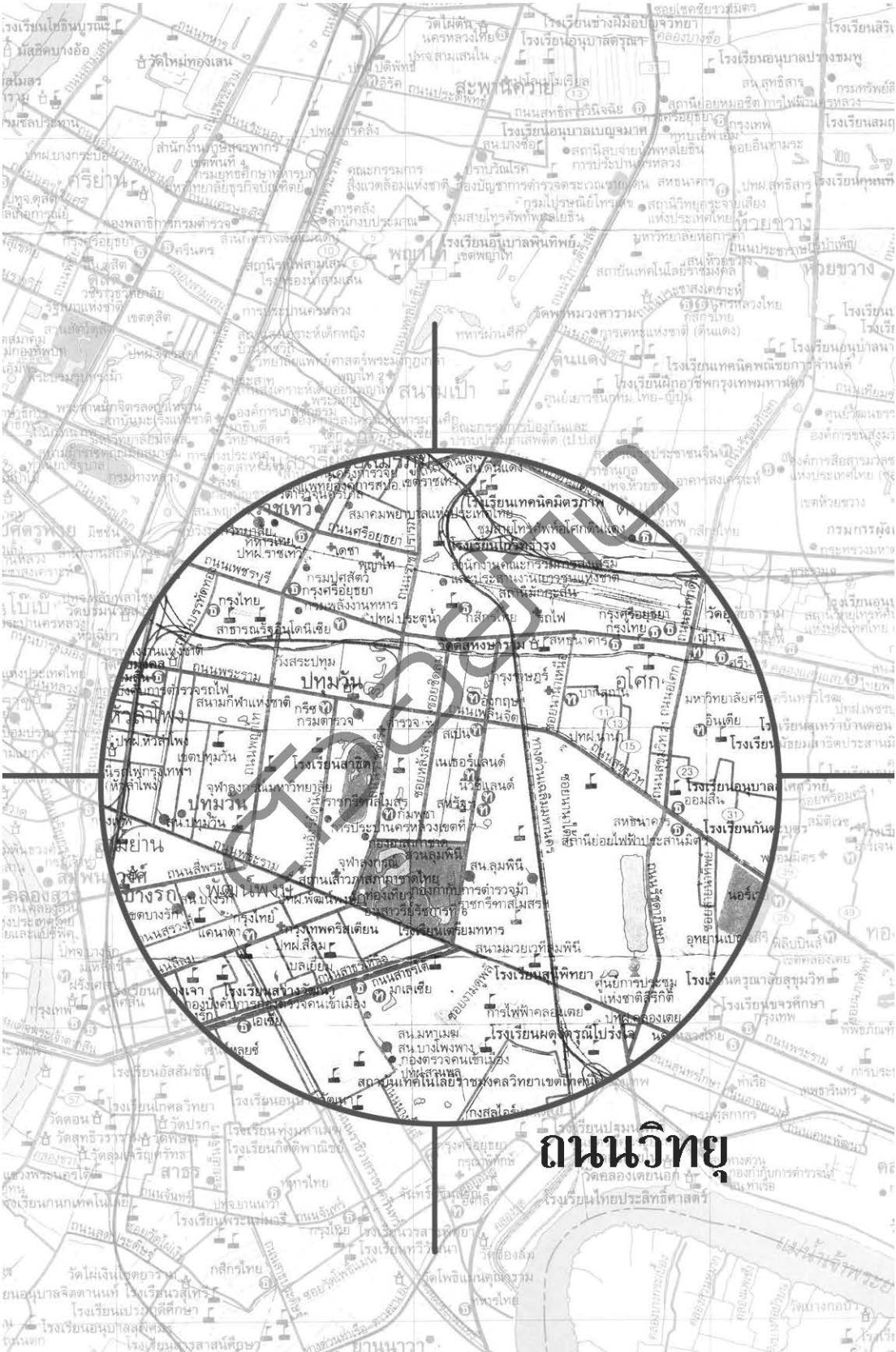
คำนำผู้เขียน

พิมพ์ครั้งที่ ๒

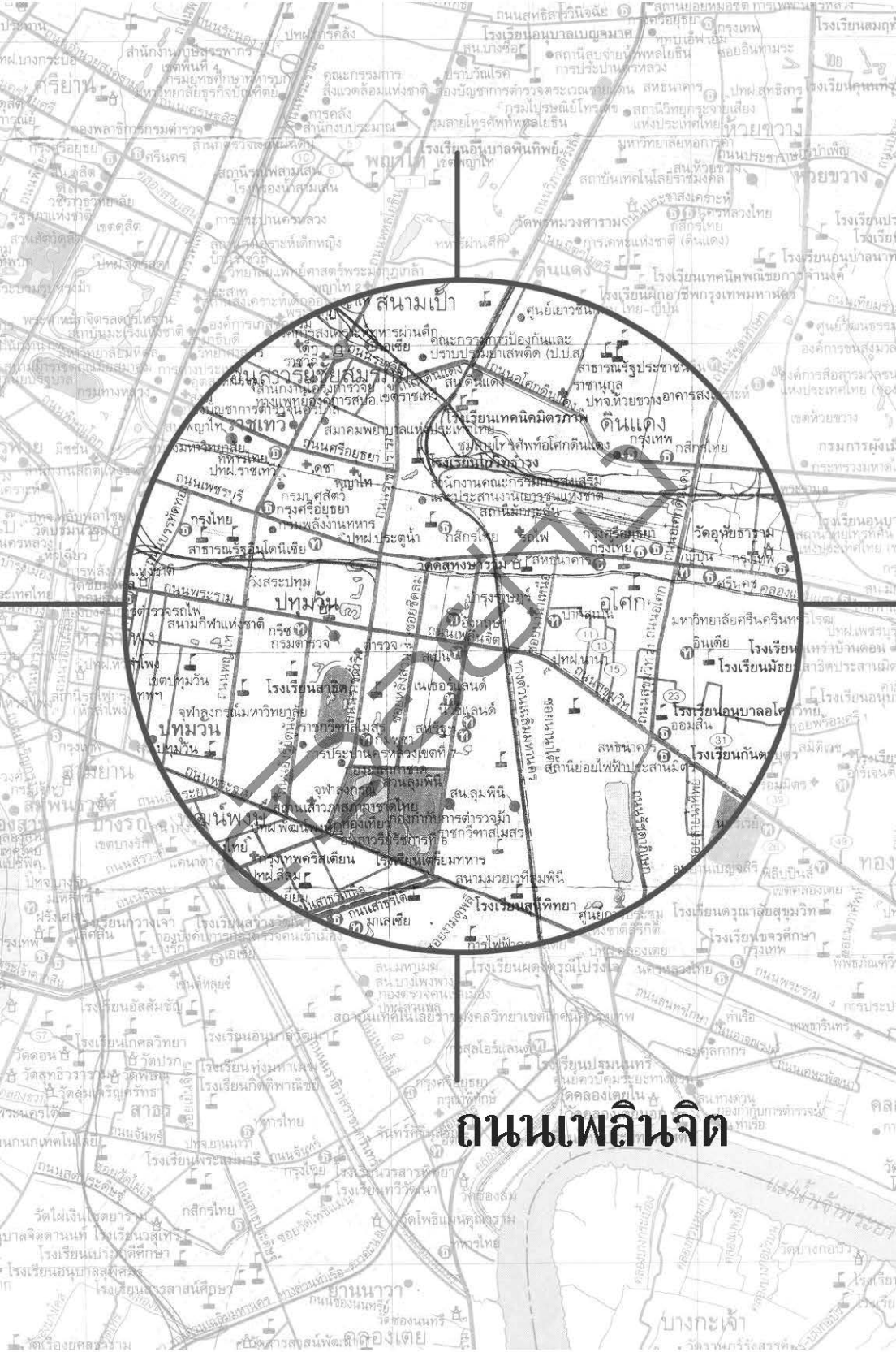
พ.ศ. ๒๕๔๕

ในการปรับปรุงแก้ไขหนังสือเรื่อง ชื่อบ้านนามเมือง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ นี้ ผู้เขียนขอสารภาพข้อบกพร่องในการที่ผู้เขียนละเลยความสำคัญของการใช้พระนาม นาม พระอิสริยยศ บรรดาศักดิ์ และราชทินนาม ตลอดจนคำราชาศัพท์บางคำให้ตรงกับต้นฉบับเดิม ตรงกับรัชสมัย และตรงกับหนังสือราชาศัพท์ ซึ่งพระนาม พระอิสริยยศและบรรดาศักดิ์ต่างๆ จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปทุกรัชกาล จึงสมควรที่จะเปลี่ยนแปลงให้ตรงกับรัชสมัยและคงวิธีการเขียนตัวสะกดการันต์ไว้ให้ตรงตามต้นฉบับเดิม เช่น ตรงกับพระสุพรรณบัฏ ตรงกับประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

ผู้เขียนได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก พันโทสุจิตร์ ตุลยานนท์ ชมรมพิทักษ์ส่งเสริมภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย (พทว.) ซึ่งได้อ่านหนังสือชื่อบ้านนามเมืองอย่างละเอียด และได้บันทึกแก้ไขข้อบกพร่องพร้อมแสดงหลักฐานการอ้างอิงอย่างชัดเจน และยังได้กรุณาแก้ไขเพิ่มเติมข้อมูลบางประการ ซึ่งผู้เขียนยังค้นคว้าไม่ถึงหรือยังไม่พบ และบางข้อมูลก็ไม่ปรากฏในข้อเขียนอื่นๆ ทำให้หนังสือชื่อบ้านนามเมืองเป็นหนังสือที่สมบูรณ์ถูกต้องทั้งภาษาและเนื้อหาสาระยิ่งขึ้น

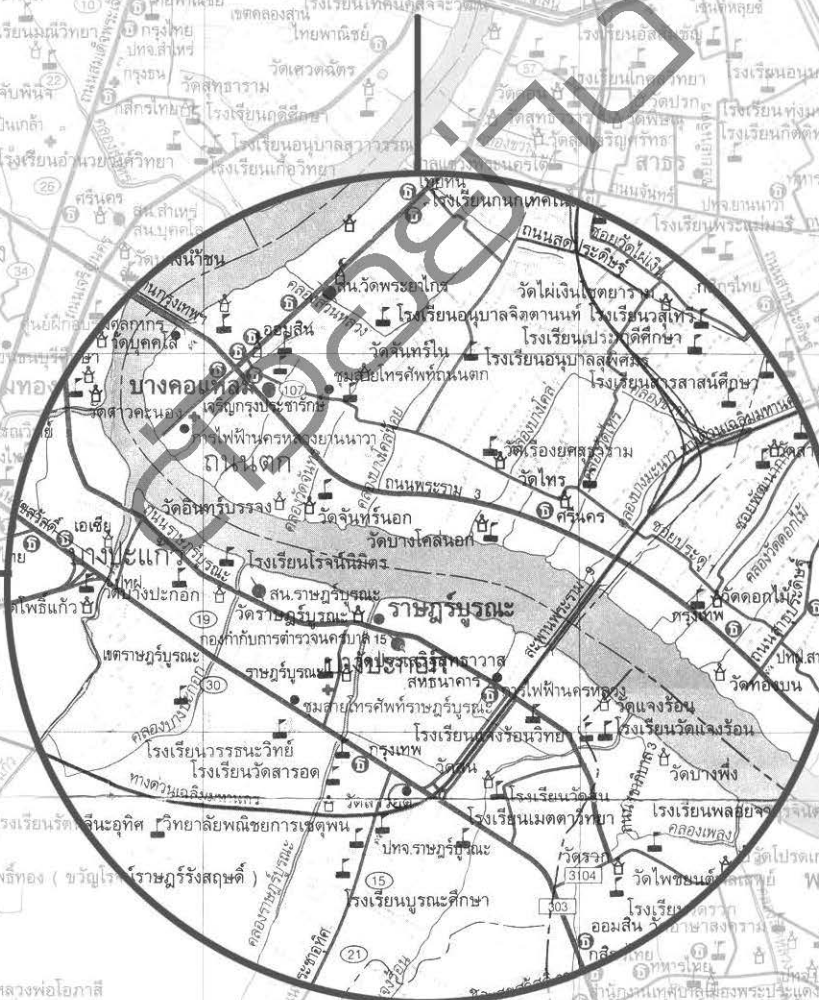

ถนนวิฑู

ถนนเพลินจิต

ถนนพระรามที่ ๒ ถนนพระรามที่ ๓ และถนนพระรามที่ ๔

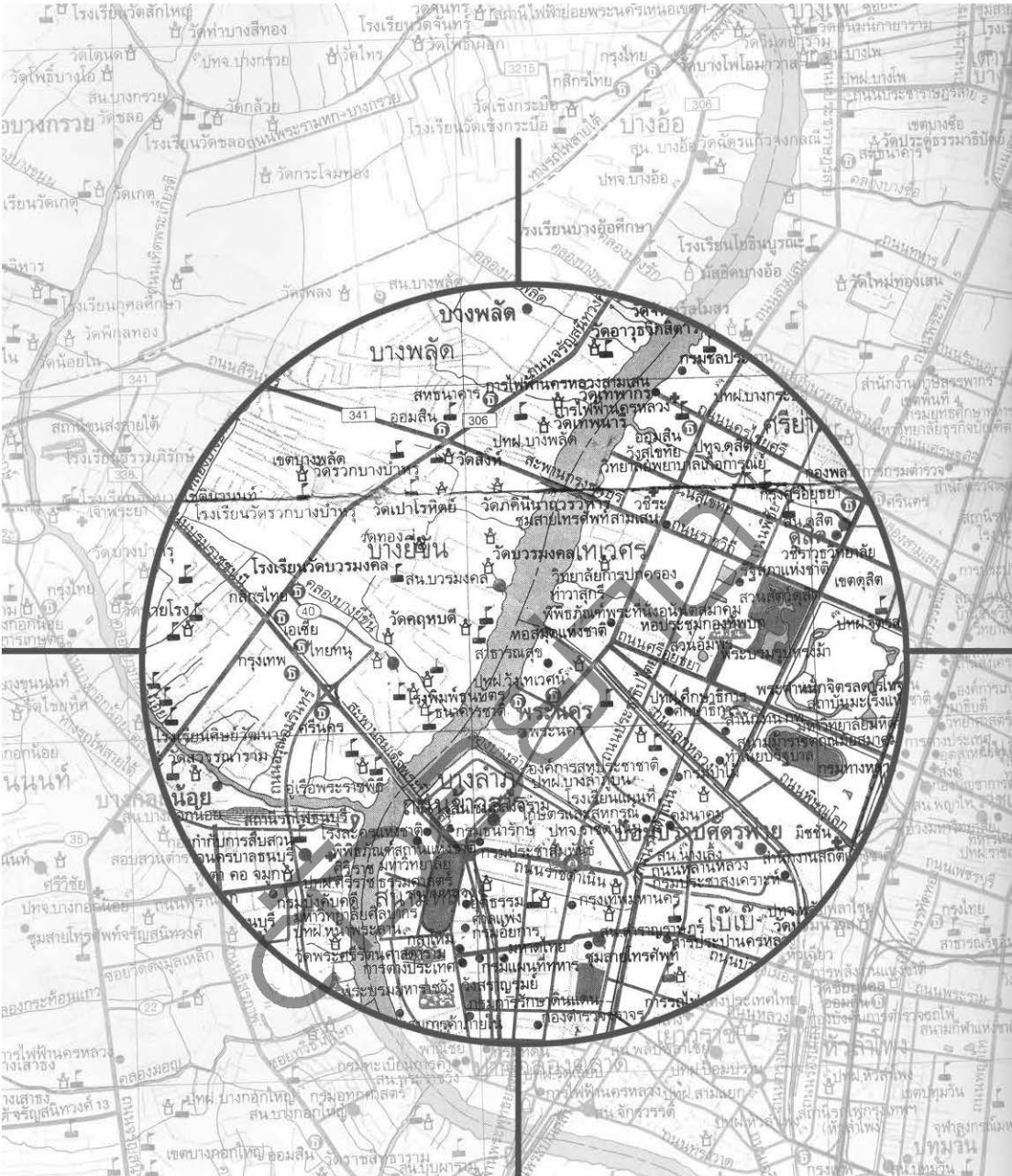

ประตුවังของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจที่ยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

ในการสร้างวัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ รื้อตำหนักในพระราชวังนั้นทูลหยานมาสร้างเป็นที่ประทับ ครั้นกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์สิ้นพระชนม์ พ.ศ. ๒๔๔๐ หม่อมเจ้าในกรมได้ขยววังให้แก่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างตึกแถวและตัดถนนผ่านบริเวณวัง เรียกชื่อถนนตามพระนามเจ้าของวังว่า “ถนนแพรงภูธร”

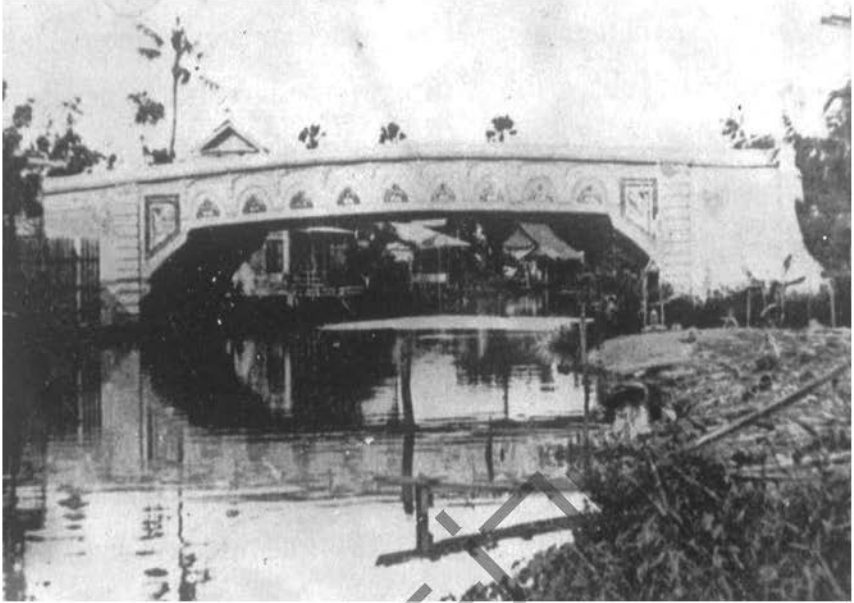
ถนนแพรงสรรพศาสตร์ ชื่อถนนมาจากพระนาม **พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสรรพศาสตร์ศุภกิจ**

วัดมกุฏกษัตริยารามราชวรวิหาร

ช. ยนามบัญญัติ

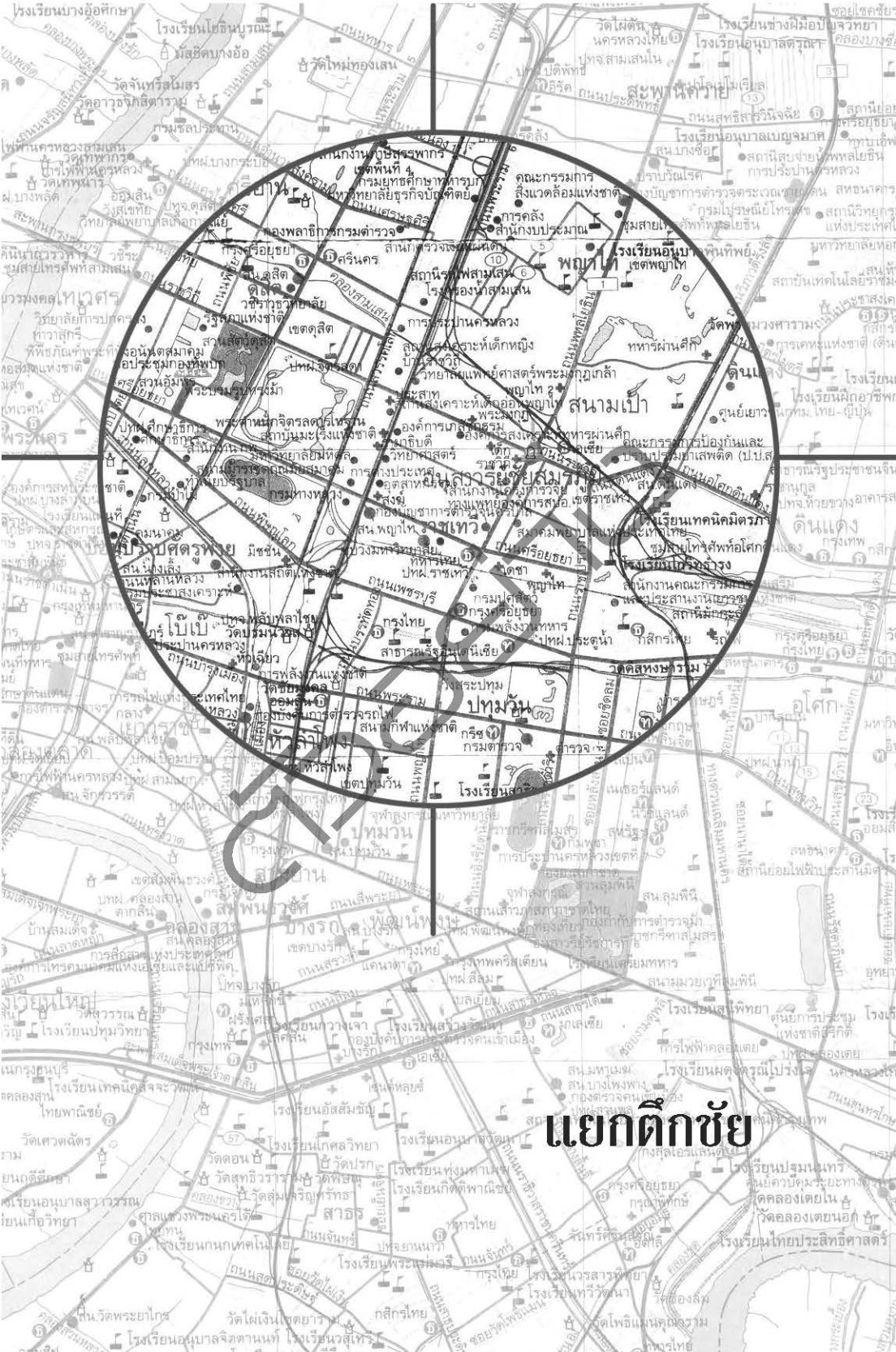
(บน) สะพานเฉลิมโลก ๕๕ รัชกาลที่ ๕ ทรงเปิดเมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ ในวโรกาสพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ขลงของการครองราชสมบัติ ๔๐ ปี (ล่าง) สะพานเฉลิมหล้า ๕๖ มองเห็นรูปปั้นหัวช้างที่มุมสะพานทั้ง ๔ ด้าน

คลองขุดเชื่อมระหว่างคลองบางกอกใหญ่กับแม่น้ำนครไชยศรี ชื่อคลองมาจากนามบรรดาศักดิ์ของผู้ดำเนินการขุด คือ พระยาพิศลสมบัตินิรินทร์ เมื่อครั้งยังมีบรรดาศักดิ์เป็น พระภาชีวิเศษ (ตันสกุลพิศลบุตร) หรือความหมายของชื่อคลองอีกนัยหนึ่งคือคลองนี้เป็นคลองที่ใช้เงินภาษีเป็นค่าจ้างขุด

พระยาพิศลสมบัตินิรินทร์ เดิมชื่อ ยิ้ม เป็นคนจีนแซ่เล่า เป็นเจ้าของกิจการหลายอย่าง เช่น บริษัทเดินเรือระหว่างกรุงเทพฯ-สิงคโปร์ โรงงานน้ำตาลที่บ้านดอนไถ่ดี แขวงเมืองสมุทรปราการ และเป็นเจ้าภาษีฝิ่น ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงภาชีวิเศษ พระภาชีวิเศษ และพระยาพิศลสมบัตินิรินทร์ ตามลำดับ

สภาพคลองภาษีเจริญบริเวณข้างวัดปากน้ำในช่วงฤดูน้ำหลาก

แยกตึกชัย

พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตรมงคล

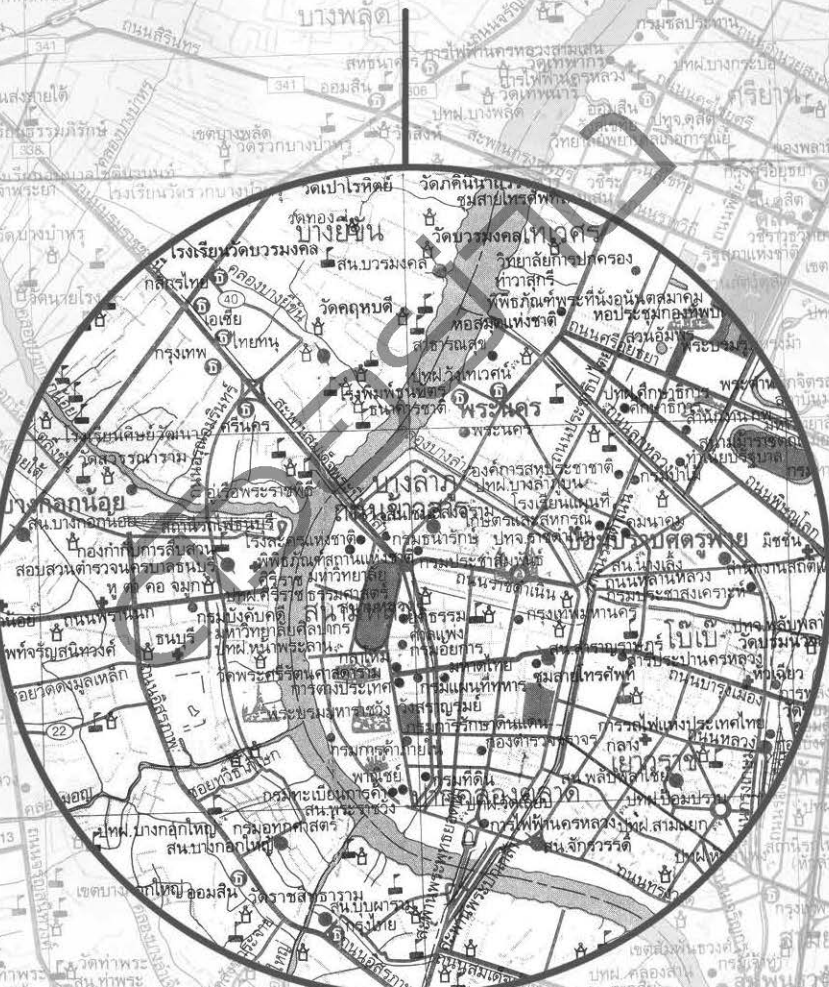
วรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรรมงคลการ ซึ่งล้วนสืบสายพระโลหิตแห่งการ สนพระทัยด้านการแสดงเป็นที่ยิ่ง เมื่อให้สร้างโรงภาพยนตร์ขึ้นในที่ พระมรดก บริเวณเชิงสะพานยศเส จึงได้ตั้งนามโรงภาพยนตร์นี้ว่า โรง ภาพยนตร์เฉลิมเขตฯ ปัจจุบันแม้บริเวณนั้นจะกลายเป็นอาคารพาณิชย์ อื่นๆ แต่ชื่อเฉลิมเขตฯก็ยังคงมีผู้จดจำและกล่าวขวัญถึง

พระประแดงเคยเป็นชื่อเมือง ชื่อจังหวัด ปัจจุบันเป็นชื่ออำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ คำว่า **พระประแดง** มาจากภาษาเขมรแปลว่า คนเดินหมาก คนนำข่าวหรือพนักงานตามคน เป็นชื่อที่บอกเล่าถึงฐานะของสถานที่นี้ว่าเคยเป็นเมืองหน้าด่านด้านทิศใต้ของขอม ครั้งที่ขอมยังมีอำนาจเหนือดินแดนสยาม มีหน้าที่คอยสืบข่าวความเคลื่อนไหวของข้าศึก เมืองพระประแดงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะมาหลายครั้ง นับแต่ขอมหมดอำนาจในอาณาจักรสยามแล้ว เมืองพระประแดงก็ยังคงทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านด้านทิศใต้ของอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรอยุธยาเรื่อยมา จนถึงรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมทรงมีพระราชดำริว่า เมืองพระประแดงขณะนั้นอยู่ห่างจากปากแม่น้ำ

คลองลัดหลวงที่อำเภอพระประแดง

บ้านลาน บางขุนพรหม

ห้องพระโรงวังท่าพระ ที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ปัจจุบันใช้เป็นหอศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ริมถนนหน้าพระลาน เรียกวังท่าพระ เป็นวังที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนสถานที่ที่เรียกว่าท่าพระนั้นได้เลื่อนไปอยู่ฝั่งตรงข้ามกับท่าช้างวังหลวง โดยเป็นท่าเรือโดยสารที่เอกชนเช่าดำเนินการ

แต่เดิมบริเวณหน้าวัดจักรวรรดิราชาวาส เคยมีเวียงอาณาเขต กว้างขวางเรียกกันว่า **เวียงท่านเลื่อนฤทธิ์** ปัจจุบันเวียงนั้นมีอาคาร ร้านค้าที่อยู่อาศัยปลูกสร้างจนเต็ม ชื่อเวียงท่านเลื่อนฤทธิ์จึงหายไป กลายเป็นชื่อซอยแคบๆ ระหว่างอาคารร้านค้าริมถนนจักรวรรดิ ทะลุถึง ถนนเยาวราช

ชื่อสถานที่ทั้งสองมาจากชื่อ **คุณหญิงเลื่อนฤทธิ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา** ซึ่งเคยมีนิवासถานอยู่ในบริเวณนี้ **คุณหญิงเลื่อนฤทธิ์** เป็น เชื้อสายราชินิกุลในสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินีพันปีหลวง ใน

อาคารรุ่นเก่าหน้าวัดจักรวรรดิราชาวาส (ภาพจาก เมืองโบราณ)

รวบรวมประวัติความเป็นมาของสถานที่ต่าง ๆ
ครอบคลุมทั้งถนนหนทาง คลอง สะพาน ท่า วัด ฯลฯ
ที่สำคัญทั่วกรุงเทพมหานครจำนวนกว่าร้อยแห่ง
และเรียบเรียงไว้อย่างย่อและง่ายต่อการศึกษา

เสมือนได้ช่วยจัดการความเป็นมาของ “ชื่อบ้าน
นามเมือง” ไว้เป็นหลักฐานอีกทางหนึ่ง และการศึกษา
เบื้องหลังชื่อเหล่านี้ ผู้อ่านจะได้เห็นสภาพสังคม
เศรษฐกิจ และการดำเนินชีวิตของชาวเมืองสมัยก่อน
เห็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการเลือกถิ่นฐานการ
ก่อสร้างอนุสรณ์สถาน ถาวรวัตถุ และตั้งชื่อให้
สอดคล้องกัน จึงนับเป็นสาระที่นำรู้ น่าสนใจอย่างยิ่ง

ISBN 978-974-02-0258-5

9 789740 202585

ราคา ๓๕๐ บาท